

Els tres «poemes de l'home» de Guillem Viladot¹

EL CONTEXT

Com és sabut, la Guerra Civil de 1936-1939 i, sobretot, la posterior implantació del règim dictatorial franquista va significar un tall generacional entre els escriptors d'abans i de després del conflicte. Els creadors literaris que començaven a escriure en la postguerra es van trobar orfes de models a seguir i de mitjans on donar a conèixer les seves obres. El mestratge es va haver d'exercir de forma clandestina en els domicilis privats dels que van decidir no optar per l'exili o dels que van tornar-ne aviat. Significadament, són prou conegudes les tertúlies que oferien els diumenges a la tarda a casa seva els poetes Carles Riba i J. V. Foix; més enllà de la transcendència simbòlica de fidelitat a una pàtria que podien tenir els dos, en aquell moment i a grans trets, sense entrar en

---

1. És un plaer manifestar públicament la meua gratitud més sincera a Pau Minguet, director de la Fundació Guillem Viladot, pels comentaris que m'ha proporcionat a partir de la lectura de la penúltima redacció d'aquest escrit.

matisos ni verificar qualificacions, Riba representava la poètica postsimbolista dels «retòrics» i Foix l'avantguardista dels «terroristes», segons la famosa distinció de Jean Paulhan.

La naturalesa pròpia de les obres dels afectes a aquesta darre- ra tendència demanava unes plataformes de publicació diferents de la del llibre per donar a conèixer les seves aventures que sovint transgredien el lliniar d'aquest mitjà tradicional i saltaven de les dues dimensions de la pàgina impresa a l'objectualització tridimensional, a mig camí entre la literatura i l'escultura. Com tots els règims dictatorials, poc donats a permetre qualsevol mena d'investigació que, com l'avantguardista, explorés àmbits que poguessin escapar-se de les directrius oficials, el franquisme no ho va posar fàcil perquè es fessin públiques manifestacions d'aquesta mena. Tanmateix, a poc a poc, aquestes van anar trobant el seu lloc en la palestra artísticoliterària de la postguerra, buscant de connectar amb l'eclosió d'abans de la contesa: sols cal recordar la revista *Algol* (1947), el grup (1946-1951), la revista (1948-1956) i les exposicions de (1949 i 1951) *Dau al set*, o, més endavant, l'exposició dels *Vint poemes de pedra* de J. V. Foix (1961), etc.

Dins aquesta línia d'experimentació cal situar una part de la creació de Guillem Viladot. Però Viladot, com sí que van fer Brossa o Palau i Fabre, no va poder connectar amb els avantguardismes dels anys vint i trenta i va començar l'aventura en solitari. Un article a la revista *Labor* l'any 1956, en què va cometre la gosadia d'esmentar Rafael Alberti —aleshores sols s'hi podia fer referència utilitzant la parafrasi «el autor de *Marinero en tierra*», obra de tall neopopularista, i innòcua, doncs, per al règim— li va costar a Viladot la prohibició de publicar durant un any. Pel que sembla, segons ha explicat ell mateix, aquest fet va ser el detonant que el va portar a prendre la determinació, que marcaria el seu futur com a creador, de trencar amb el llenguatge —amb el *codi*, n'havia dit ell— entès com a imposició a dos nivells: en primer lloc, com a imposició ideològica, idea que l'obligava a abando-

nar definitivament l'espanyol com a mitjà d'expressió literària; segonament, com a coerció «natural», cosa que el va menar a eixamplar-ne els límits a través de l'experimentació, de la recerca de noves formes d'expressió: el llenguatge, havia escrit Viladot poc abans de publicar els tres *Poema de l'home*, «es fa cada dia més ràpid, més breu, es val només de frases curtes cada vegada més concretes procurant sintetitzar al màxim el pensament»; i «per raó d'aquesta síntesi, el llenguatge es torna cada dia més plàstic». Val a dir que en la presa de la primera decisió alguna cosa devia tenir a veure també Manuel de Pedrolo, com es desprèn de la correspondència entre els dos escriptors, i que la segona venia impel·lida de més a més per una fascinació per les provatures experimentals d'artistes d'avantguarda: és emblemàtica l'explicació que fa Viladot dues vegades (a *Temps d'estrena* i a *Ultramemòries*) de la profunda impressió que li va causar la visió, amb onze anys, de l'escultura *Peix sobre la platja* de Leandre Cristòfol exposada a la mostra individual *9-figuratius 3-abstractes* del Cercle mercantil de Lleida; un artista a qui, d'altra banda, el 1955 començaria a dedicar escrits a *Destino* i qui, pel que sembla, el posaria en contacte amb el grup de la mítica revista lleidatana *Art*. Vet aquí l'escultura tal com la descriu Viladot a *Temps d'estrena*:

Damunt el pedestal hi havia un tros d'ampolla d'aigua de Vichy trencada, més o menys per la meitat. De darrere el vidre en sortia un filferro en forma d'arc del qual penjava un petit aïllament de porcellana. Un cartellet anunciava: Leandre Cristòfol: «Peix sobre la platja».

I a *Ultramemòries*, acabava d'explicar l'efecte que li va causar amb aquests mots: «Sovint penso que davant de tanta sorpresa vaig quedar inseminat artísticament».

És al voltant de l'any 1956 que Viladot obre les dues grans línies de creació a què restarà fidel tota la seva vida, eixamplant-les i aprofundint-les: la del caire més «experimental» i la del més

«discursiu». Així, mentre escriu *Temps d'estrena*, que publicarà el 1959, comença la col·lecció de *Pedres de riu* (1957), els *Metaplasmes* (1959) i els *Ia-Urt* (1960).² Viladot combina la producció en ambdues direccions i cap a mitjan decenni dels 60 apareixen les primeres mostres de poesia concreta: el colofó dels *Poemes de la incomunicació* (1970) fa un llistat dels «Llibres de poesia concreta en l'obra de Guillem Viladot» amb «*Nou-plast poemes, 1965 / Posters Poemes, 1968 / Cartrons concrets, 1968 / 5 + 1 lais concrets d'homenatge a Antoni Tàpies, 1969 / Tonada concreta de la vista, de la dita, de la busca i de la troba, 1970* [aleshores inèdit, del títol del qual després eliminaria el mot «concreta»] / *Poemes de la incomunicació, 1970 / 5 cantates a un silenci i repicó, 1970*». Amb bona part d'aquests materials, i d'altres, confegiria el 1971 l'antologia *Poesia T-47*. Després encara vindrien, paral·lelament amb la seva gran novel·la de la Guerra Civil *La cendra* (1972), els dos títols que poden ser precedents dels tres llibres que Viladot intitula *Poema de l'home: Entre opus i opus* i *Home llum llim zero home*, de 1972.

Josep Vallverdú va explicar molt clarament, al *Diario de Lérida* del 16 de setembre de 1972, el sentit d'aquests poemes:

vet ací que [Viladot] ha abandonat els mots posats l'un darrera l'altre formant frases gramaticals, per descobrir que, també posats l'un damunt l'altre o en fila índia enganxats, o migpartits, o repetits en quequeig innúmer tenen un nou ritme i ens diuen moltes i molt grosses veritats. I que el símbol gràfic és, pel seu mateix convencionalisme, a l'origen d'interpretacions múltiples, i que la «a» fa riure i la «i» fa plorar i que una tragèdia cap entre dues rodones amb una D al mig, o una bombeta, o un mig parèntesi. Per què no? Així, regletes,

---

2. Tots aquests llibres estan disponibles al web del Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres <<http://www.catedramariustorres.udl.cat/materials/biblioteca/>>.

comes, trames, punts suspensius, interrogants, negretes i altres tresors dels caixistes d'impremta poden esdevenir elements d'un poema gràfic, d'un calligrama, d'això que ja se'n diu arreu del món Poesia concreta.

ELS PRECEDENTS

Acabo d'escriure que *Entre opus...* i *Home llum...* poden considerar-se dos precedents de la trilogia de «poemes de l'home» que Viladot publicarà entre 1973 i 1974 (*Poema de l'home. Z llibertat Z, MMITT. II Poema de l'home* i *TOT. III Poema de l'home*) i, de fet, a l'edició de la *Poesia completa, II* (Barcelona, Columna, 1991) aquells dos figuren immediatament abans d'aquests tres, els quals, per cert, apareixen amb els títols sistematitzats: *Z-Z / I Poema de l'home, MMITT / II Poema de l'home* i *TOT / III Poema de l'home*. Si no són precursors en el sentit estricte del mot, hi estan estretament connectats per raons de cronologia i sobretot perquè aquells dos poemaris també situen el subjecte «home» en el centre de la seva reflexió.

Amb la col·laboració de

Aquesta publicació s'inscriu dins l'any de commemoració del centenari del naixement de Guillem Viladot

© 2022 del text, hereus de Guillem Viladot
© 2022 de l'edició i l'estudi, Joan Ramon Veny-Mesquida
© 2022 de la supervisió científica, Càtedra Màrius Torres
© 2022 d'aquesta edició, Pagès editors, S.L., 2022
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: juny de 2022
Dipòsit legal: L 393-2022
ISBN: 978-84-1303-382-2

Imprès a Arts gràfiques Bobalà, S.L.
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.bobala.cat

« imprès a lleida »

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.